

şafı yolundakı böyük xidmətlərindən biri də yeni ali təhsil ocaqlarının yaradılması idi. Ümumiyyətlə, 1970-81-ci illərdə Azərbaycanda 5 yeni ali məktəb yaradıldı, ixtisaslar, kafedrlər, problem laboratoriyaları açıldı. Əgər 60-ci illərin sonunda respublikada 12 ali məktəb, bunlarda 105 fakültə, 450 kafedra var idisə və 139 ixtisas üzrə kadr hazırlığı aparılırdısa, 1982-ci ildə artıq 136 fakültəni və 530 kafedranı birləşdirən 17 ali təhsil müəssisəsi fəaliyyət göstərirdi. Bütün bu uğurlar möhtərm Heydər Əliyevin ali təhsilin inkişafına, respublikanın kadr potensialının gücləndirilməsinə vətəndaş qayğısının nəticəsində mümkün olmuşdur.

Dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin Azərbaycan təhsilinin inkişafında müstəsna xidmətlərindən biri də 1970-1980-ci illərdə şəxsi təşəbbüsü və qayğısı sayəsində Azərbaycandan kənarda, keçmiş SSRİ-nin 50-dən artıq böyük şəhərinin 170-dən çox nüfuzlu ali məktəbində res-

(milliləşmənin) inkişafına görə ali mükafat verilmişdi. Bu, ulu öndərin millətin genetik kodunun mühüm komponenti hesab etdiyi milli dilə verdiyi əvəzsiz dəyər idi. Elə bu məntiqlə də Heydər Əliyev böyük sayılır hesabına 1978-ci ildə qəbul edilən Azərbaycan SSR Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi təsbit olunmasına nail olmuşdu.

Bütün bu və digər xidmətləri ilə Heydər Əliyev ədəbi-mədəni irsimizin, dilimizin, ziyahılarımızın, ən bacılıcası isə milli özünüdərək və kimliyimizin əvəzsiz himayədarı və hamisi zirvəsinə yüksəlmiş oldu.

Təbii ki, fitri istedadı və iti fəhmi hesabına ölkəmizin perspektiv müstəqilliyini proqnozlaşdırən Heydər Əliyev suveren dövlətçiliyimizin sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və xüsusilə də təhlükəsizlik sahəsində hansı ciddi problemlərlə sınağa çəkiləcəyini də görməyə bilməzdi. Bu baxımdan ümummilli liderin hələ sovet

Azərbaycan" problemini qaldırmaması nəticəsində İranla da münasibətlər son dərəcə kəskinləşdi. Bu siyasətin nəticəsində faktiki olaraq Azərbaycan həm şimaldan, həm də cənubdan ağır təzyiqlə altın düşdü. ABŞ Konqresi isə Azərbaycanı dövlət səviyyəsində hər cür yardımdan məhrum edən "907-ci əlavə"ni qəbul etdi.

Bu şəraitdə dövlətçiliyimiz üçün ən təhlükəli proses separatizm təhlükəsi ilə bağlı idi. Erməni işğalçıların aramsız hücumları, cənubda "Talış Mığan Respublikası"nın elan olunması, şimalda "Sad-Val" təşkilatının ərazi iddiaları və Gəncədə Sürət Hüseynova məxsus hərbi hissənin itaətsizlik göstərməsi həmin dövrdə ölkəmizin dəhşətli siyasi katalizmlərlə mərhələsində olduğunu bir daha təsdiqləyir. Əslində respublikamız real vətəndaş müharibəsi astanasında idi. Ölkədə hakimiyyətsizlik və kaos hökm sürürdü. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, yalnız ümummilli lider Heydər

Azərbaycan xalqı artıq 13 ildir ki, qəlbində əbədi heykəli ni yoxluğu ulu öndərin cismani xoşluğunu onun siyasi xətti ətrafında daha sıx və monolit birlik nümayiş etdirirək yad edir. Xalqımız Heydər Əliyevin fiziki itkisindən nə qədər çox kədərlənəndə, təskinliyi onda tapır ki, bu gün ulu öndərin şah əsəri olan müstəqil Azərbaycan etibarlı əllərdədir, davamlı və dinamik inkişaf tempinə malikdir. Zəmanəmizin dühasından "Ona özümlə qədər inanıram və gələcəyinə böyük ümidlər bəsləyirəm", - qiymətini alan Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın bugünkü və gələcək inkişafının təminatçısıdır. O, Azərbaycanın çağdaş tarixinə yeni missiya ilə daxil olmuşdur. Cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan özünün milli dövlət quruculuğu və idarəçiliyinin növbəti şəərəli mərhələsini yaşayır.

Əgər əvvəllər Azərbaycan beynəlxalq koordinasiya sistemində

subyekti idisə, indi onun fəal akoru-na çevrilmişdir. Azərbaycan bu gün bölgədə və dünyada etibarlı tərəfdaş, dinamik inkişaf edən ölkə imicinə malikdir. Azərbaycan Respublikasının 2011-ci il oktyabr ayının 24-də BMT TŞ-ya 2012-2013-cü illər üzrə qeyri-daimi üzv seçilməsi bu haqiqəti bir daha təsdiqləmişdir. 155 ölkənin Azərbaycanın lehinə səs verməsi əslində dünya ictimaiyyətinin ölkəmizə olan münasibətinin ifadəsidir, respublikamızın həm regionda, həm də beynəlxalq arenada artan nüfuzunu, beynəlxalq proseslərdə yaxından iştirakının bariz nümunəsidir.

Beynəlxalq arenada qazanan bu möhtəşəm uğurun əsasında ümummilli lider Heydər Əliyevin böyük etdiyi balanslı və çevik xarici siyasət strategiyası və onun dünyanın yeni geosiyasi reallıqları nəzərə alınmaqla Prezident İlham Əliyev tərəfindən novatorcasına davam etdirilməsi kursu dayanır.

Missiyası xilaskarlıq olan düha

Elman NƏSİROV,
Milli Məclisin deputatı,
siyasi elmlər doktoru, professor

□ ***Bu, bir haqiqətdir ki, dövlətin beynəlxalq koordinasiya sistemində tutduğu mövqeni şərtləndirən parametrlər sırasında coğrafi şərait, əhalinin sayı, təbii ehtiyatlar, iqtisadi güc, müdafiə güdrəti, milli əxlaq və diplomatiyanın rolu kifayət qədər böyükdür. Burada digər haqiqətlərdən ibarətdir ki, bu parametrlər dövlətin statusunun təyinatında nə qədər əhəmiyyətli olsa da, heç də həlledici deyildir. Bu statusda məhz dövlətin şəxsi lideri olan unikal şəxsiyyət fenomeni çıxış edir. Xarizmatik lider mövcudluğu təhlükə altında olan dövlətin xilaskarı funksiyasını yerinə yetirir, onun sonrakı inkişafının təminatçısı olur. Azərbaycanın çağdaş tarixində bu fenomen Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Məhz müdrik dövlət ədalətli Heydər Əliyev Azərbaycan dövlətçiliyini permanent kaos və böhran mənzərəsindən çıxarmış, ümummilli fəlakətin - vətəndaş müharibəsinin qarşısını almış, döyüş cəbhəsində məğlubiyyətlər seriyasına son qoymuş və atəşkəs rejiminin təbii qədrinə nail olmuş, bir sözlə, xalqımızın taleyində misilsiz xilaskar missiyasını şərəflə yerinə yetirmişdir.***

publikamızın xalq təsərrüfatı, elm, təhsil və mədəniyyətinin 80-dən artıq sahəsini əhatə edən və xüsusi ehtiyac duyulan 250-dən çox ixtisas üzrə 15 mindən artıq azərbaycanlı gəncin ali təhsil almasına, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər kimi hazırlanmasına imkan və şərait yaratması olmuşdur. Onu da qeyd edək ki, Azərbaycandan kənarda təhsil alanların milli tərkibində azərbaycanlıların sayı 1970-ci ildə 40 faiz təşkil edirdisə, ümummilli lider Heydər Əliyevin apardığı uzaqgörən siyasət nəticəsində 1976-cı ildə müvafiq göstərici 85 faizə, 1977-ci ildə 92 faizə, 1980-ci illərin əvvəllərində isə 97, 6 faizə yüksəlmiş oldu. Bu addımlar öz karakteri etibarilə strateji məzmun kəsb edirdi. Başqa sözlə, bunlarla bir tərəfdən Azərbaycanın yüksək ixtisaslı kadrlara olan ehtiyacı təmin edilirdi, digər tərəfdən isə Azərbaycan diasporunun formalaşması prosesi sürətlənirdi. Təsədüfi deyildir ki, bu gün MDB məkanında Azərbaycan diasporunun sosial tərkibinin böyük bir hissəsini məhz həmin illərdə ulu öndərin xeyir-duası ilə təhsil almış insanlar təşkil edir və onlar müstəqil dövlətimizin maraqlarını təmsil edən qələwə olkələrdə şərəflə qoruyurlar.

"Xalqı həmişə mənəviyyat birləşdirmişdir. Çünki başqa əsaslara nisbətən mənəvi əsaslar daha üstündür,"-deyə ümummilli liderin qonağına görə, milli özünüdərək xalqın yaratdığı və yaşadığı mədəni sərvətlərə dərinləndirilmiş, yiyələnməklə çatmaq olar. Ulu öndər başqa bir fikirdən isə qeyd edirdi ki, məşhur filosof Bəhmənyarın və mütəfəkkir şair Nizaminin, riyaziyyatçı-astronom Nəsrəddin Tusinin və dahi lirik şair Füzulinin, orta əsrlərin tanınmış alimi Rəşadiddinin və üsyankar şair Nəsiminin, tarixi Əbasqulu ağa Bakıxanovun və realist yazıçı Mirzə Fətəli Axundovun, görkəmli satirik Mirzə Ələkbər Sabirin, böyük Cəlil Məmmədquluzadənin və bir çox başqa korifeylərin adları bu mədəniyyətin çoxasrlıq tarixini bəzəyir. Biz Azərbaycan xalqının bu və ya digər görkəmli oğullarına ona görə minnətdarlığımızı, ruhunu öz özbaşınalıq şəraitində Azərbaycan xalqının ictimai fikrini, elm və mədəniyyətinin məşəlini göz bəbəyi kimi qorumuşlar.

Vətənsəvər hər bir azərbaycanlı isə Heydər Əliyevə xalqımızın həmin görkəmli simalarının bizə miras qoyduqları misilsiz ədəbi irsə olduqca böyük dəyər verirdiyinə və onları yaddaşlarda əbədiləşdirirdiyinə görə minnətdar olmalıdır.

Heydər Əliyev böyük siyasi ustalılıqla 59 yaşında pantürkist-millətçi ittihatı ilə Sibira sürgün edilən dahi Hüseyn Cavidin məşinini 100 ilində Vətəna gətirməklə əslində milli hissəyə dəyüvəyə malik olan şəxsiyyətlərin hamısının canazasını, ruhunu öz doğma vətənlərinə - Azərbaycana qayıtmış oldu.

Danılmaz haqiqətdir ki, 1930-cu illərdə SSRİ-nin dövlət mükafatı "Rusca-azərbaycanca lügət"ə verildisə, məhz Heydər Əliyevin qətiyyəti sayəsində 1970-ci illərdə "Azərbaycan dili" dərsləyi eyni etimada layiq görüldü. Bu mükafatların arxasında böyük siyasi mətləblər gizləndirildi. Başqa sözlə, birinci halda rus dilinin (ruslaşdırma) təbliğinə, ikinci halda isə doğma dilimizin

dövründə respublikamız üçün milli hərbi kadrların hazırlanması sahəsində atdığı uzaqgörən addımların ölkəmizin Ermənistanın hərbi təəcavüzünə məruz qaldığı zamanda necə misilsiz əhəmiyyət daşıdığına bir daha şahidi olduq.

Bu, bir haqiqətdir ki, Sovet dövlətində bütün sahələr kimi, ordu quruculuğu prosesi də məlum siyasi-ideoloji prinsiplərə əsaslanırdı. Rəsmi Moskva milli respublikalarda, ələlxüsus mülkətin dövlətlərində milli hərbi kadrların hazırlanması yəməndə cəhdləri bir qayda olaraq qısqançlıqla qarşılayır və buna mane olurdu. Müttəfiq respublikalarda hərbi tədris məktəbləri əsasən Rusiya, Ukrayna və Belorusda fəaliyyət göstərirdi.

"Bunları görəndə, düşündüm ki, yaxşı, biz Sovet İttifaqının bərabərliyə qədər müttəfiq respublikasıyız, böyük səlahiyyətlərimiz var. Biz nə üçün ordudan təcrid olunuruq?" - bu sözləri Heydər Əliyev 2003-cü il aprelin 21-də, Cənab Naxçıvanski adına Hərbi Məktəbin 30 illik yubiley təntənəsində çıxış edərkən demişdi. Ulu öndər 1973-cü ildə böyük saylı nəticəsində belə bir məktəbin yaradılmasına nail olmuşdu. Həmin dövrdə Azərbaycan ildə təxminən 60 min gənci ordu sıralarına göndərirdi. Ancaq onların tam əksəriyyəti inşaat batalionlarında xidmət keçirdi. Hərbi hissələrdə azərbaycanlı zabitləri isə, necə deyərlər, barmaqla saymaq olardı. Əlbəttə, indi bəzilər 1973-cü ildə Bakıda belə bir hərbi məktəbin yaradılmasını bir zavod, fabrikinin tikintisi qədər adi qərar hesab edə bilərlər. Amma buna nail olmaq üçün haqiqətən böyük uzaqgörənlik lazım idi.

Sovet rejiminin ən güclü vaxtlarında Azərbaycanda milli hərbi kadr hazırlığı üçün baza rolunu oynayaraq məktəbin yaradılmasına rəsmi Moskva laqeyd yanaşma bilməzdi. Təsədüfi deyil ki, həmin dövrdə Bakıya təşrif buyuran çeşidli komissiyalar Azərbaycanda belə bir hərbi məktəbə ehtiyac olmadığının "əsaslandırmağa" çalışdılar. Amma H.Əliyev bu cəhdlərin qarşısını qətiyyətlə almağı bacardı. Həmin vaxtdan 20 il ötdü və Heydər Əliyevin yaratdığı hərbi məktəb müstəqil Azərbaycanda ordu quruculuğu üçün əsas bazalardan birinə çevrildi. 70-ci illərdə həmin məktəbin müdavimləri olan zabitlər artıq müstəqil Azərbaycanın Silahlı Qüvvələrinin komandirləri, general-larıdır.

Yeri gəlmişkən, Azərbaycan xalqının ən ağır dərddə olan Dağlıq Qarabağ problemi ilə bağlı ulu öndər Heydər Əliyevin 1969-1982-ci illərdə həyata keçirdiyi siyasəti nəticəsində bu dövrdə erməni millətçilərinin bir dəfə də olsun ölkəmizə qarşı ərazi iddialarını açıq şəkildə dilə gətirməyə imkan verilmədi. Akademik Ramiz Mehdiyev Heydər Əliyev fenomeni ilə bağlı tədqiqatlarında çox diqqətli olaraq qeyd edir ki, akademik Aqanbəyev M.Qorbaçovun birləşdirilməsinə ilkin razılıq verilməsi barədə boyanadı və bununla da münafiqənin ilkin qığılcımının közərməsi məhz Heydər Əliyevin Siyasi Büro üzvlüyündən istefasından cəmi üç həftə sonra baş verdi.

Bundan savayı, Müsavat-AXC cütüylüyünün mövcud şəraitə adekvat olmayan məqamda "Cənubi

Əliyevin 1993-cü ildə xalqın tələbi və xahişi ilə hakimiyyətə qayıdışından sonra hədəfinə çevrildiyimiz bu ağır problemlər öz həllini tapmağa başladı. Lakin bu prosesin özü də hamar yol ilə getmədi. 1994-cü ilin oktyabr və 1995-ci ilin mart aylarında Azərbaycanın müstəqilliyini istəməyən xarici qüvvələrin himayəsi ilə respublikamızda dövlət çevrilişinə cəhdlər edildi. Prezident Heydər Əliyevlə xalqın sarsılmaz birliyi bu sınaqlardan da uğurlu çıxışı təmin etdi, ulu öndər Heydər Əliyev xalqımızın və dövlətçiliyimizin tarixində, əgər bir sözlə ifadə etmək mümkündürsə, məhz Xilaskar missiyasını yerinə yetirdi.

Burada bir haşiyə çıxmaq istəyirəm. Məlum olduğu kimi, 1997-ci ildə Prezident Heydər Əliyevin ABŞ-a ilk rəsmi səfəri zamanı ona bu dövlətin ən məşhur 4 prezidentindən biri olan (C. Vaşinqton, T. Cefferon, F.D. Ruzveltla birlikdə) Avraam Linkolnün büstü bağışlanmışdı. Bu, təsadüfi olmayıb, rəmzi mənə daşıyan bir hadisə idi. Prezident A.Linkoln ABŞ-ın bütövlüyünün qorunması namına separatçı Cənub ştatları ilə mübarizə aparmalı olmuş və nəticədə ölkə miqyasında 600 mindən artıq itkinin verilməsinə baxmayaraq, dövlətçiliyinin məhvinin qarşısını ala bilməmişdi. Amerikalılar indiyədək seçdikləri bütün prezidentlər içərisində yalnız 4-nə heykəl qoyublar. Həmin prezidentlərdən biri də məhz A.Linkolndur. Zənnimizə, amerikalıların Heydər Əliyevlə Avraam Linkoln arasında paralel apar-malarının motivi gün kimi aydındır. Hər ikisi öz xalqları və dövlətlərinin Xilaskarıdır.

Ümummilli lider Azərbaycanda demokratik inkişaf proseslərinin də əsasını qoydu. Ölkəmizdə şəxsiyyətin əzadlığı və toxunulmazlığı, habelə onun hüquqi müdafiəsi təmin edildi, çoxpartiyalı sistem üçün əsaslar yaradıldı, siyasi plüralizm, vicdan və etiqad əzadlığı, azlıqların hüquqları, qanun qarşısında bərabərlik, habelə təqsirsizlik prezumpsiyası təmin edildi. Bundan savayı, Konstitusiyaya Məhkəməsi, üç pilləli məhkəmə sistemi, yeni məhkəmə korpusu yaradıldı, məhkəmələrin müstəqilliyi və prosedür qaydalarının şəffaflaşması reallaşdırıldı, on minlərlə insan amnistiyaya edildi və böyük sayda məhkum bağışlandı, senzura ləğv edildi, KİV-in əzadlığı və QHT-lərin sərbəst fəaliyyəti təmin olundu.

Bu prosədə-də demokratik dövlət quruculuğu istiqamətində ümum- millı liderin miras qoyduğu irsin öyrənilməsi, təbliği və təbii qədrinə Milli Məclisin deputatı, UNESCO-nun və İSECO-nun xoşməramlı səfəri Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondunun xidmətləri müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Başqa sözlə, ulu öndərin irsinin öyrənilməsi istiqamətində irimiqyaslı proqramların həyata keçirilməsinə dəstəkləmək, Azərbaycan xalqının rifahının yüksəldilməsinə yönəldilmiş təşəbbüsləri himayə etmək, ölkədə elm, təhsil, mədəniyyət, səhiyyə və idmanın inkişafını təmin edən layihələrə yardımçı olmaq, milli-mənəvi dəyərlərə sadiq gənclərin yetişdirilməsinə və digər mühüm vəzifələrin yerinə yetirilməsinə nail olmaq ölkənin birinci xanımının rəhbərlik etdiyi təşkilatın genişmiqyaslı fəaliyyətinin prioritet istiqamətlərini təşkil edir və gən- iş ictimaiyyət tərəfindən olduqca yüksək dəyərləndirilir.

Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının milli sərvətidir. Afəritmə çevrilmiş bu ifadə Heydər Əliyev şəxsiyyətinə verilmiş ən lakonik və düzgün qiyməti əks etdirir. O, xalqa və Vətənə sonsuz sevgisi, dövlətçiliyə hədsiz sədaqəti ilə indiki və gələcək nəsillərə örnək ola biləcək bir fəaliyyət nümunəsi, ölkəmizin davamlı inkişafının uzunömürlüyünü təmin edən təkmil irs, siyasi məktəb miras qoymuşdur.

O, ölkə həyatının bütün sahələrində quruculuğun, davamlı inkişafın və islahatların banisi olmuşdur. İqtisadiyyatın yenidən qurulması, kənd təsərrüfatının dirçəlişi, peşakar ordunun yaradılması, çevik və balanslaşdırılmış xarici siyasət kursunun həyata keçirilməsi, səhiyyə, elm, təhsil, mədəniyyət, incəsənət sahələrinin tərəqqisi, hüquqi və demokratik dövlət quruculuğu məhz onun adı ilə bağlıdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətinə rəhbərliyinin 34 ili əsl milli intibah dövrü olmuşdur. Bu dövr bir-birindən zaman və ictimai-siyasi formasiya baxımından fərqlənən iki mərhələ ilə (1969-1982 və 1993-2003-cü illər) xarakterizə oluna da, əslində ulu öndərin Vətənə fədakar xidməti və hakimiyyətinin hər iki mərhələsində ölkəmizin nəhəng miqyasda nailiyyətlər qazanması baxımından onlar oxşardır. Başqa sözlə, eyni mis- siyanın, sadəcə, iki mərhələsidir.

Otən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərində "Literaturnaya qazeta"ya verdiyi məşhur müsahibəsində "Qoy ədalət zəfər çalsın" deyən Heydər Əliyev özünün milli intiba-h missiyasının 1969-1982-ci illər tarixi çərçivəsində, sözüün haqiqi mənasında, ədalətin zəfər çalmasına nail oldu. Ölkədə həmin illərdə 213 yeni sənaye müəssisəsi istismara verildi. Bakıda Məişət Kondisionerləri, Salyanda Plastik Emalı, Sumqayıtda Kompresor zavodları, habelə digər şəhər və rayonlarda böyük iqtisadi potensialı olan müəssisələr məhz həmin illərdə tikildi. Qeyd edilən 13 il ərzində istehsal olunan sənaye məhsulu öz həcminə görə əvvəlki 50 ilə bərabər idi.

1969-cu ildən sonra Azərbaycanda geniş tikinti-quruculuq işlərinə start verildi. Respublika sanki tikinti meydanını xatırladırdı. 1975-1985-ci illərdə ümumi sahəsi 22, 2 milyon kvadratmetr olan mənzillər inşa edildi ki, bu göstərici Azərbaycanda bütün əvvəlki illərdə tikilmiş mənzillərin 70 faizini təşkil edirdi. Yeni iş yerlərinin yaradılması nəticəsində iqtisadiyyatda çalışanların ümumi sayı 1985-ci ildə 2,4 milyon nəfərə çatmışdı. Bu, 1970-

